

Scientific and practical law journal
Науково-практичний юридичний журнал

ISSN 2519-2353

LEGAL HORIZONS

ПРАВОВІ ГОРИЗОНТИ

№ 14 (27)
2019

Actual problems/Актуальні проблеми:

Constitutional laws of occurrence and the trend of building the state and society, the institutions of direct democracy and freedom

Конституційні закономірності виникнення та тенденції побудови держави і суспільства, інститути безпосередньої свободи і демократії

Legal equality, free will and the property independence of participants of the economic and labour relations

Юридична рівність, вільне волевиявлення та майнова самостійність учасників господарських та трудових відносин

Ensuring the implementation and protection of rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal persons in the process of state and self-governing management and information security society

Забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, у процесі державного та самоврядного управління та забезпечення інформаційної безпеки суспільства

Ensuring of legality in criminal proceedings, gathering evidence and production of expert research

Забезпечення законності у кримінальному судочинстві, зборі доказів та провадження експертних досліджень

Research of the legal nature of judicial power, problems of development of legislation concerning the legal status of the Prosecutor's office and other law enforcement agencies

Дослідження правової природи судової влади, проблем розвитку законодавства щодо правового статусу прокуратури та інших правоохоронних органів

The evolution of the international system under the impact of globalization of international relations

Еволюція міжнародної системи під впливом глобалізації міжнародних відносин

Development of new and improvement of existing psychological technologies aimed at improving the efficiency of the system "man-law"

Розроблення нових і вдосконалення наявних психологічних технологій, спрямованих на підвищення ефективності системи "людина-право"

Educational-scientific Institute of Law of Sumy State University
Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 14 (27)

Суми – 2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор:**

Гаруст Ю. В. – доктор юридичних наук, завідувач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету;

Відповідальний секретар:

Павленко Б. О. – викладач-стажист, кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету;

Айден Ульвіє – доктор філософії, професор, Маніса Целал Баярський університет, Туреччина;

Андріяшко М. В. – доктор філософії, доцент, Барановицький державний університет, Білорусь;

Бекім Максуті – доктор філософії, Македонія;

Ельда Зотай – доктор філософії, Університет Александра Мосси, Албанія;

Доменіко Віті – професор, Університет м. Фоджа, Італія;

Убер Села – кандидат політичних наук, Державний університет Тетово, Македонія;

Йонко Кунчев – доктор юридичних наук, професор, Варненський вільний університет, Республіка Болгарія;

Марьян Врабко – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного права і права навколишнього середовища юридичного факультету Університету ім. Я.А. Коменського, Словацької Республіки.

Куліш А. М. – доктор юридичних наук, заслужений юрист України, професор, директор ННІ права СумДУ, Україна;

Петров Р. А. – доктор юридичних наук, професор, НУ «Києво-Могилянська академія»;

Шемшученко Ю. С. – доктор юридичних наук, професор, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Україна.

Сухонос В. В. – доктор юридичних наук, професор, ННІ права СумДУ, Україна;

Мельник Р. С. – доктор юридичних наук, професор, КНУ ім. Т. Г. Шевченка, Україна;

Куріло В. І. – доктор юридичних наук, заслужений юрист України, професор, НУБП, Україна;

Музичук О. М. – доктор юридичних наук, заслужений юрист України, професор, ХНУВС, Україна;

Бурбика М. М. – доктор юридичних наук, професор, Навчально-науковий інститут права, Сумський державний університет, Україна;

Чернадчук В. Д. – доктор юридичних наук, професор, Навчально-науковий інститут права, Сумський державний університет, Україна;

EDITORIAL BOARD:**Editor in Chief:**

Harust Y. V. – Doctor of Law, Head of the Department of Administrative, Economic Law and Financial and Economic Security Educational and Scientific Institute of Law SSU, Sumy State University, Ukraine;

Executive Editor:

Pavlenko B. O. – teacher-trainee of the Department of Administrative, Economic Law and Financial and Economic Security Educational and Scientific Institute of Law Sumy State University, Ukraine;

Aydin Ulviyye – Doctor of Philosophy., Professor, Manisa Celal Bayar University, Turkey;

Andriyasbka M. V. – Doctor of Philosophy, Associate Professor, Baranovichi State University, Belarus;

Bekim Maksuti – Doctor of Philosophy, Macedonia;

Elda Zotaj – Doctor of Philosophy, Aleksandër Moisiu University, Albania;

Domenico Viti – Professor, University of Foggia, Italy;

Ylber Sela – Ph. D. in Political Science, Tetova State University, Macedonia;

Yonko Kunchev – Doctor of Law, Professor, Varna Free University, Republic of Bulgaria;

Marian Vrabko – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Administrative Law and Environmental Law of the Faculty of Law of the University. Ya.A. Comenius, Slovak Republic;

Kulish A. M. – Doctor of Law, Honored Lawyer of Ukraine, Professor, Director of Educational and Scientific Institute of Law SSU, Ukraine;

Petrov R. A. – Doctor of Law, Professor, National University of Kyiv-Mohyla Academy;

Shemshuchenko Y. S. – Doctor of Law, Professor, Y. M. Koresky Institute of State and Law, Ukraine;

Sukhonos V. V. – Doctor of law, Professor, Educational and Scientific Institute of Law SSU, Ukraine;

Melnyk R. S. – Doctor of Law, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;

Kurylo V. I. – Doctor of Law, Honored Lawyer of Ukraine, Professor, National University of Life and Environmental Sciences, Ukraine;

Muzychuk O. M. – Doctor of Law, Honored Lawyer of Ukraine, Professor, Khariv National University of Internal Affairs, Ukraine;

Burbyka M. M. – Doctor of Law, Professor, Educational and Scientific Institute of Law Sumy State University, Ukraine;

Chernadchuk V. Dm. – Doctor of Law, Professor, Educational and Scientific Institute of Law Sumy State University, Ukraine.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з юридичних дисциплін (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11. 07. 2017 р. № 996)

Журнал індексується науково-метричною базою Index Copernicus.

Рекомендовано до друку

Вченою радою Сумського державного університету (протокол №9 від 21 лютого 2019 року)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 22248-12148ПР від 08.07.2016 р.

ISSN 2519-2353

©Навчально-науковий інститут права СумДУ

ЗМІСТ

С.

СЕКЦІЯ 1**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО**

Сухонос В.В. РАДЯНСЬКА МОДЕЛЬ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ ДОБИ ВОЄННОГО КОМУНІЗМУ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 7

СЕКЦІЯ 2**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО;
ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Гончарова А.В., Шестак О.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД..... 16

СЕКЦІЯ 3**ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО;
ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

Руденко Л.Д., Кондєєв Є.С., Божко Є.І. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ УНІТАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ 29

СЕКЦІЯ 4**ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Бориченко К.В. МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ..... 34

Шлякко Т.В., Шудренко Д.А., Соколенко О.П. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ У СВІТЛІ РЕФОРМИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ..... 40

СЕКЦІЯ 5**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

Алфрійчук Н.С. ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВООХОРОНИ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ..... 49

Гаруст Ю.В., Горошко Д.О. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА СУБ'ЕКТАМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ..... 55

Кривошея К.О. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ 60

Маргород-Карпова В.В., Шрамко І.П. ФІНАНСОВА СИСТЕМА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ ФОНДУ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА УКРАЇНИ..... 69

Павленко Б.О., Рева М.В. КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІНОЇ БЕЗПЕКИ 75

Плотнікова М.В., Жительна О.В. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ У СФЕРІ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ 80

Стеблянко А. В. ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ.....	87
---	----

СЕКЦІЯ 6

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Сухонос В. В., Прокопенко К.В. ПРОБЛЕМАТИКА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КАТУВАННЯ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ.....	93
---	----

СЕКЦІЯ 7

СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА Й АДВОКАТУРА

Жерьобкіна Є.А. СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СІМ'І.....	98
---	----

Куліш А.М., Петренко В.О. ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЯК ЗОВНІШНІЙ ФАКТОР ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	103
---	-----

Маланчук П.М., Кульченко М.Ю. ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ БАЗ ДАНИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	110
---	-----

Осіпова О.О. СИСТЕМА ТА ДИНАМІКА ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПОРІВ З НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ.....	115
---	-----

Пархоменко А.О. ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ НОВОГО ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	120
---	-----

СЕКЦІЯ 8

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Задорожна С.М. СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ІЄРАРХІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО, НАДНАЦІОНАЛЬНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА.....	125
--	-----

РЕЦЕНЗІЇ

Курило В.І. РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ РЄЗНІКА О.М. «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ».....	132
--	-----

SECTION 9
INTERNATIONAL LAW

СЕКЦІЯ 9
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i14.p125>

СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ІЄРАРХІЇ НОРМ
МІЖНАРОДНОГО, НАДНАЦІОНАЛЬНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

*Задорожна Світлана Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри Європейського права
та порівняльного правознавства,
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича*

Розвиток і еволюція правового регулювання відносин міжнародного правового характеру вимагає переосмислення в ньому змісту і місця загальних принципів міжнародного права. Виникнення нового наднаціонального рівня регулювання таких відносин вимагає відповіді про зміну або закріплення фундаментальної ролі в такому регулюванні загальноприйнятих принципів міжнародного права. В статі досліджено місце принципів сучасного міжнародного права в ієрархії норм національного права в рамках проблеми співвідношення джерел міжнародного та внутрішнього права. Єдності у вирішенні цього питання в доктрині як національного, так і міжнародного права не досягнуто. Таким чином, ця розглянута проблема є частиною проблеми взаємодії національних правових систем і міжнародного права з коментарями щодо специфіки норм і принципів міжнародного права.

У питанні про місце принципів сучасного міжнародного права в ієрархії норм національного права можна зробити висновок лише про те, що він базується на загальній тенденції у світі, що характеризується «доброзичливим ставленням» до загальних принципів міжнародного права, визнання характеру пріоритетності щодо національного права, спрощеним механізмом реалізації. І хоча співвідношення загальних принципів і конституцій держав не завжди підкріплює перевагу останніх, конституцій більшості держав та національна практика, як правило, підтверджують їх верховенство на національному правовому рівні. Відсутність єдності у вирішенні цього питання потребує вирішення питання про місце принципів сучасного міжнародного права в ієрархії норм міжнародного права.

Суттєвою рисою принципів міжнародного права є їх нормативність, вони регулюють міжнародні правовідносини як безпосередньо, так і за допомогою конкретних норм. Принципи базисні, оскільки визначають зміст і цілі норм міжнародного права та визначають структуру міжнародного права в цілому й гармонізують правила, що входять до нього.

Така наднаціональна дія слугує додатковою гарантією консолідації принципів і можливого заповнення прогалів у національних правових системах, де немає визнання принципів міжнародного права на конституційному рівні. Більше того, враховуючи визнання загальних принципів міжнародного права в законодавстві ЄС як основних стандартів функціонування ЄС в цілому та поваги до принципів міжнародного права при регулюванні подібних відносин на наднаціональному рівні, вони вказують на їх особливість місце і пріоритет у правовій системі ЄС.

Ключові слова: загальні принципи міжнародного права, право ЄС, міжнародне право.

Zadorozhna S.M. Modern principles of international law in the hierarchy of norms of international, supranational and national law. The development and evolution of the legal regulation of relations of an international legal nature requires a rethinking of the meaning and place of the basic norms of the principles of international law in it. The emergence of a new supranational level of regulation of such relations requires answers about the change or consolidation of the fundamental role in such regulation of the generally accepted principles of international law. The place of the principles of modern international law in the hierarchy of the norms of national law is considered within the framework of the problem of the correlation of sources of international law and internal law. Unity in the solution of this issue in the doctrine of both national and international law has not been achieved. Thus this problem under consideration is part of the problem of the interaction of national legal systems and international law with comments on the specifics of the norms and principles of international law.

The question of the place of the principles of modern international law in the hierarchy of the norms of national law can only be concluded that it is based on the general tendency in the world characterized by "friendly attitude" to the generally accepted principles of international law recognition of the nature of their priority rules in relation to national law simplified implementation mechanism. And although the ratio of universally accepted principles and constitutions of states does not always reinforce the preference of the former the content of the constitutions of most states and national practice as a rule confirms their supremacy at the national legal level. The lack of unity in the solution of this issue makes it necessary to seek a solution to the question of the place of the principles of modern international law in the hierarchy of norms in international law.

An essential feature of the principles of international law is their normativity they regulate international legal relations both directly and with the help of specific norms. Principles are primary since they determine the content and purpose of the norms of international law and determine the structure of international law as a whole and harmonize the rules that are included therein.

Such a supranational action serves as an additional guarantee of consolidation of the principles and the possible filling of gaps in national legal systems where there is no recognition of the principles of international law at the constitutional level. Moreover given the recognition of the general principles of international law in the EU law as the basic standards for the functioning of the EU as a whole and respect for the principles of international law in the regulation of similar relations at the supranational level they indicate their special place and priority in the EU legal system.

Key words: general principles of international law, EU law, international law.

Розвиток та еволюція правового регулювання відносин міжнародно-правового характеру вимагає переосмислення значення та місця у ньому базисних норм-принципів міжнародного права. Поява нового – наднаціонального рівня регулювання таких відносин вимагає відповідей про зміну чи закріплення фундаментальної ролі у такому регулюванні загально визнаних принципів міжнародного права. Місце принципів сучасного міжнародного права в ієрархії норм національного права розглядається в рамках проблеми співвідношення джерел міжнародного права та внутрішнього права. Єдності у вирішенні даного питання в доктрині як національного так і міжнародного права не досягнуто. Отже розглядувана проблема є частиною проблеми взаємодії національних правових систем та міжнародного права із зауваженнями на специфіку норм-принципів міжнародного права.

Ряд учених (В. Мешера І. Бліщенко Т. Гревцова Е. Аметістов) [1, с.116; 2, с.135] наділяють джерела міжнародного права якими джерел внутрішнього права в результаті їх імплементації або в силу приписів самого міжнародного права. Прибічники такого погляду вказують на теорію узгодження воль держав як на обов'язковість будь-якої норми міжнародного права для конкретної держави як суб'єкта міжнародного права. Тобто визнання норми-принципу для держави пов'язано з наданням згоди на її обов'язковість і вимагає трансформації такої норми у внутрішнє право в результаті якої норма-принцип стає частиною національної правової системи. Однак як вірно зауважує П. Дюпуї така узгодженість воль держав не може суперечити єдності міжнародного публічного порядку що ґрунтується на основних принципах міжнародного права та зауважує що «міжнародний договір може бути скасований його

сторонами але неможливо скасувати загальну міжнародно-правову систему що ґрунтується на міжнародному публічному порядку одним суб'єктом коли він лише один серед двохсот інших» [7, р.34].

Інше бачення проблеми місця принципів міжнародного права в національній системі висувають учені які притримуються думки про те що норми-принципи міжнародного права отримують юридичне значення та визнання в національній правовій системі але залишаються нормами міжнародного права. Проти наділення джерел міжнародного права якостями джерел внутрішнього права виступають Г. Ігнатенко Р. Мюллерсон А. Талалаєв. Джерело права – елемент відповідної правової системи у міжнародного права і внутрішнього права як самостійних правових систем такі елементи різні. Міжнародні договори можна було б розглядати джерелом внутрішнього права тільки в силу приписів самого міжнародного права. На думку А. Талалаєва «причина в різній соціальній і юридичній природі норм міжнародного права і внутрішнього права» [6, с.165].

На нашу думку такі категоричні погляди пояснюються опозитивуванням міжнародно-правового нормативного масиву який як сьогодні підтверджує сучасна практика міжнародно-правового регулювання неактуальне. Якщо міжнародне право згідно з першою теорією вимагає трансформації у внутрішнє право тоді міжнародне право як загальне а саме таке що регулює загальнолюдські відносини втрачає свого сенсу адже кожна держава обирає для себе вигідні для неї правила та перетворює їх у норми національного права ніби відгороджуючись від спільного міжнародно-правового рівня. Таке міжнародно-правове регулювання стає схожим на приватне міжнародне право де держави між собою домовляються про правове регулювання яке вони визнають у відносинах між собою. Міжнародне право ХХІ століття все більше набуває якостей природно-правового характеру що сприяє врегулюванню на глобальному міжнародному рівні відносин які сьогодні отримують загальнолюдську цінність. Саме тому загальне міжнародне право на нашу думку не потребує підтвердження окремими суб'єктами міжнародного права оскільки складає основу регулювання загальнолюдського значення. Саме таким базисом виступають сучасні принципи міжнародного права.

Зважаючи на те що принципи – це не джерела а норми міжнародного права їхнє місце може визначатися з огляду на правове становище конкретного джерела міжнародного права в якому вони закріплюються.

У національних правових системах як правило міжнародне право розглядається в рамках класичної джерельності тобто щодо міжнародного договору та міжнародного звичаю. Єдності й однозначності у визнанні та національному закріпленні цих джерел також немає.

Утім, дія загальновизнаних принципів міжнародного права може обмежуватися неоднозначним розв'язанням на національному рівні проблеми вступу в силу міжнародних договорів. Зокрема в силу імплементації як бар'єру для такої дії дійсний у міжнародному праві договір не завжди є дійсним в національних правових системах. І навпаки недійсний у міжнародному праві договір в силу проблеми ратифікації також буде недійсним і в національних правових системах навіть у тих державах які його ратифікували. На нашу думку загальновизнані принципи міжнародного права не потребують опозитивування на міжнародному рівні у формі договору як джерела оскільки в такому випадку принцип обмежується у своїй дієвості як природно-правове джерело що має звичаєве походження. Практика міжнародного правосуддя як правило дотримується такої думки оскільки відомі прецеденти застосування норми-принципу із посиланням на міжнародний договір який не вступив у силу чи щодо держав які не були його стороною. Так у рішенні по справі про Континентальний шельф (Туніс/Лівійська Арабська Джамахірія 1977 р.) [3] Суд приймає рішення посилаючись на Конвенцію ООН з морського права котра вступила в силу 16 листопада 1994 р. яка на момент розгляду справи ще не вступила в силу надаючи їй якості джерела міжнародного права обґрунтовуючи суспільну необхідність застосування норм закріплених в ній. У справі 1975 року «Golder v. UK» [8] Європейський суд керувався статтями 31-33 Віденської конвенції про право міжнародних договорів (попри те що на момент розгляду справи вона не набула чинності).

Як бачимо, дієвість загальновизнаних принципів міжнародного права не повинна обмежуватись будь-якою позитивною фіксацією як на міжнародному, так і національному рівні, тоді як набуття юридичної сили міжнародних договорів є додатковою гарантією виконання норм міжнародного права. Більше того, навіть дискусія про взаємодію національного і міжнародного права в рамках дуалістичної та моністичної концепції, на нашу думку, не повинна зачіпати проблеми дієвості загальновизнаних принципів міжнародного права як загальнолюдського надбання. Тому неможлива ієрархічна залежність норм національної правової

система від міжнародної, оскільки вони мають різну соціальну і юридичну сутність, проте в ряді випадків вони можуть діяти не тільки у правовій системі, частиною якої вони є, а і мати тісну взаємодію між їхніми елементами. Отже, загальновизнані принципи міжнародного права займають відокремлене місце в міжнародній нормативній системі та мають особливе значення в національній правовій системі, оскільки впливають на усі компоненти обох правових систем. Загальновизнані принципи міжнародного права, будучи в більшості випадків нормами *jus cogens*, мають підґрунтя та підстави претендувати на пряму дію як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Яке ж місце принципів сучасного міжнародного права, закріплених у формі міжнародно-правового звичаю, в ієрархії норм національного права? Розв'язання проблеми також варто шукати у визнанні національними правовими системами звичасвих норм міжнародного права. Загальновизнаною тенденцією на сучасному етапі розвитку людства є визнання *de facto* державами звичасво-правових норм міжнародного права, тоді як *de jure* нормативне закріплення визнання на національному рівні не отримало повсюдності. Зауважимо, що усі загальновизнані принципи міжнародного права мають звичасво-правовий характер, що надає їм додаткових гарантій визнання у випадку відсутності відповідного міжнародного договірного їх признання. Так, закріплення загальновизнаних принципів у багатосторонніх, майже універсального охоплення договорах, визнається як дійсно чи мовчазно прийнятні усіма державами або переважною їх більшістю. Насамперед це стосується принципів, закріплених у Статуті ООН і ряді міжнародних договорів і конвенцій за участі великої кількості держав, які доповнені припущенням їх визнання шляхом міжнародно-правового звичаю. У цьому випадку розповсюдження дії норми-принципу пов'язане із суверенним правом держави визнавати її дію, беручи участь у договорі і не стаючи учасником усіх його положень. І, навпаки, ст. 41 Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. забороняє відступ на локальній основі від загальновизнаних принципів, спрямованих захищати основи правопорядку та ефективність співпраці з метою зміцнення миру, прогресу та гуманності у рамках цілого співтовариства держав.

Питання взаємодії міжнародної та національної правових систем на основі загальновизнаних принципів, як правило, регулюється на конституційному рівні. Через відсутність єдності вирішення цього питання в Конституціях

сучасного світу загальновизнаною є доктрина «дружнього ставлення», що має на меті забезпечення безконфліктної атмосфери співіснування національної правової системи із загальновизнаними принципами міжнародного права. Як правило, реалізація загальновизнаних принципів на національному рівні здійснюється безпосередньо, не потребуючи конкретизації у внутрішніх нормативних актах чи спеціальної інкорпорації. Отже, концепцію прямої дії, безпосереднього застосування міжнародних договорів дуже часто переносять на загальновизнані принципи міжнародного права як норми найвищого порядку в міжнародно-правовій і національно-правовій системах. У цілому законодавство і судова практика більшості держав світу при виникненні колізії між нормою-принципом загального міжнародного права і внутрішнім законом надають перевагу застосуванню загальновизнаних принципів міжнародного права. Зокрема, судова практика Швейцарії суворо дотримується правила, згідно з яким звичасве міжнародне право діє в країні безпосередньо, а в судовій практиці Японії загальні норми міжнародного права користуються пріоритетом у застосуванні перед нормами національного законодавства.

Отже, на запитання про місце принципів сучасного міжнародного права в ієрархії норм національного права можна дати таку відповідь, яка ґрунтується на загальній тенденції у світі, що характеризується дружнім ставленням до загальновизнаних принципів міжнародного права, визнання за ними характеру пріоритетних норм у відношенні до національно-правових, спрощеного механізму реалізації. І хоча співвідношення загальновизнаних принципів і конституцій держав не завжди закріплює перевагу перших, однак зміст конституцій більшості держав і національна практика, як правило, підтверджує їхнє верховенство на національно-правовому рівні. Відсутність єдності у вирішенні цього питання змушує шукати відповідь про місце принципів сучасного міжнародного права в ієрархії норм у міжнародному праві.

Отже загальновизнані принципи міжнародного права не є джерелом а нормою міжнародного права а тому їх місце в міжнародному праві не може визначитися місцем джерела в якому вони закріплені. Проблема ієрархії джерел не повинна жодним чином впливати на визнання за загальновизнаними принципами міжнародного права вищої юридичної сили та верховенства в якому б джерелі вони не знаходили своє закріплення. Сучасна тенденція визнання за міжнародним правом якостей «живого» права не

дозволяє фіксувати певну ієрархію джерел оскільки така фіксація суперечить гнучкості міжнародно-правового регулювання. Така тенденція веде не до ієрархії джерел а до набуття джерелами більшої ефективності та дієвості в даному аспекті все більшого значення отримують не норми «твердого» права а норми «живого» «м'якого» права які повинні набути нового значення зокрема при застосуванні ст. 38 Статуту МС ООН. Суттєвою особливістю принципів міжнародного права є їхня нормативність вони регулюють міжнародні правовідносини як безпосередньо так за допомогою конкретних норм. Принципи мають первинний характер адже визначають зміст та мету норм міжнародного права та визначають структуру міжнародного права в цілому узгоджують норми що до неї входять.

Найбільш загальний огляд нормативного вирішення питання про взаємодію міжнародного і національного права дає змогу дійти висновку про відсутність єдності у вирішенні даної проблеми а тим більше говорити про абсолютне визнання примату міжнародного права на національному рівні. Однак варто зауважити що питанню зближення міжнародно-правових і внутрішньодержавних норм приділяється значна увага.

Така ситуація як вбачається є значною прогалиною у міжнародно-правовому регулюванні адже основне навантаження по дотриманню основних принципів міжнародного права покладатиметься на внутрішнє право тоді як міжнародний механізм на сьогоднішній день відіграє не більше як субсидіарну корегуючу роль у цьому процесі.

З розвитком сучасного міжнародного права його принципи отримують своє закріплення та визнання не тільки на міжнародному і національному рівнях актуальним для сучасного сьогодення є існування та бурхливий розвиток наднаціонального правового рівня (правова система ЄС). Система загальних принципів права ЄС була побудована на основі загальноновизнаних принципів міжнародного права загальних принципах притаманних правовим системам держав-членів права прав людини та права ЄС. Зокрема система загальних принципів права ЄС передбачає особливу категорію – принципи міжнародного права які закріплюються в первинному праві ЄС а з прийняттям Лісабонського договору їх роль значно підвищується. Отже будучи визнаними в установчих договорах ЄС принципи отримують примат у національно-правових системах держав-членів ЄС.

Такі норми покладають додаткову відповідальність на Україну в процесі

імплементатії норм права ЄС зокрема про забезпечення та гарантування загальноновизнаних принципів міжнародного права в українській національно-правовій системі.

Якщо примат міжнародного права не є остаточно вирішеною проблемою та абсолютним визнанням на конституційному рівні в національному праві країн світу то в конституціях держав-членів ЄС як правило закріплюється примат права Євросоюзу (статті 63 66 67 Конституції Голландії ст. 55 Конституції Франції ст. 11 Конституції Італії ст. 25 (а) Конституції Бельгії ст. 24.1 Основного Закону ФРН ст. 20 Конституції Данії тощо). Такий пріоритет права Євросоюзу передбачає що будь-які акти законодавчої виконавчої або судової влади держав-членів включаючи й положення національних конституцій прийняті як до вступу в дію положень права Євросоюзу так й ті що можуть бути прийняті пізніше не повинні застосовуватись якщо вони суперечать положенням права Євросоюзу.

Зважаючи на звичаєво-правову природу принципів міжнародного права важливим є момент що установчі договори про ЄС не регулюють питання щодо взаємовідносин між загальним звичаєвим правом та правом Євросоюзу однак враховуючи важливу роль звичаю як джерела міжнародного права Суд ЄС як правило не надає міжнародному звичаєвому праву статусу нижчого від договірнього. Пріоритет міжнародного звичаєвого права вже був підтверджений Судом ЄС у своєму рішенні у справах 21-24/72 International Fruit Co. [1972] коли він заявив що Співтовариство повинно поважати загальне міжнародне право яке регулює юрисдикцію держав у відкритому морі [4, с.190].

Євросоюз та ЄС повинні забезпечити належне виконання своїх міжнародних зобов'язань по забезпеченню та гарантуванню принципів міжнародного права шляхом імплементатії міжнародно-правових актів як на міжнародному рівні так і на рівні Євросоюзу. Основними формами імплементатії норм-принципів міжнародного права у правопорядку Євросоюзу є інкорпорація та відсилка. Шляхом інкорпорації як нами були вказано вище у право Євросоюзу були включені основні принципи міжнародного права. Шляхом відсилки у правопорядок Євросоюзу включені важливі положення міжнародно-правових актів у галузі захисту прав людини так у своєму рішенні у справі 4/73 Nold 1974 Суд ЄС посилався на Європейську конвенцію із захисту прав людини 1950 р. А в рішенні у справі 36/75 Rutili 1975 року Суд ЄС посилався не тільки на положення цієї Конвенції але й на додатковий протокол до неї. Нарешті Договір про Євросоюз закріпив таке:

«Основні права як вони гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод і як вони впливають зі спільних для держав-членів конституційних традицій входять до загальних принципів права Союзу» (ст. 6.3) [4, с. 90]. Отже принцип захисту прав людини шляхом відсилки до Конвенції 1950 р. та загальних принципів права передбачених конституційними традиціями держав-членів стали складовою частиною права ЄС.

Важливим моментом для гарантування принципів міжнародного права для України сьогодні є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в якій сторони домовились сприяти дотриманню всіх принципів і положень Статуту Організації Об'єднаних Націй Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) зокрема Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року заключних документів Мадридської та Віденської конференцій відповідно 1991 та 1992 років Паризької хартії для нової Європи 1990 року Загальної декларації прав людини ООН 1948 року та Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Стаття 2 Угоди закріплює повагу до демократичних принципів прав людини та основоположних свобод як визначено зокрема в у згаданих вище документах міжнародного характеру а також повагу до принципу верховенства права які повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики сторін і є основними елементами цієї Угоди. Стаття 1 Угоди в якості однієї із цілей закріплює сприяння й зміцнення миру та стабільності у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 року.

Отже важливим моментом до гарантування принципів міжнародного права Україною є не тільки нормативне конституційне забезпечення визнання і гарантування їх в цілому а й рамках європейської інтеграції нашої держави. В процесі імплементації права ЄС до української правової системи варто враховувати що складовою права ЄС є також принципи до яких належать зокрема принципи Статуту ООН і міжнародного права (ст. 21 ДЕС). Держави що бажають вступити до ЄС повинні поважати цінності Союзу і взяті на себе зобов'язання запроваджувати їх у життя (ст. 49 ДЕС). У свою чергу Договір про функціонування ЄС підтвердивши бажання держав-членів співтовариства забезпечити майбутнє процвітання заморських країн згідно з принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй (Преамбула) наклав

на ЄС зобов'язання керуватися у своїй діяльності основними принципами міжнародного права. Актуальним для визначення місця та його значення для забезпечення ефективного гарантування принципів міжнародного права є проблема верховенства права ЄС над національною правовою системою держав-членів ЄС. Зокрема відтворення норми ст. 38 Статуту ООН знаходимо на наднаціональному рівні у ст. 340 ДФЄС яка закріплює відповідальність інститутів ЄС згідно з принципами спільними для правових систем країн-членів.

Важливу роль у забезпеченні правової визначеності принципів міжнародного права в правовій системі ЄС відіграє Суд ЄС якому належить виключна компетенція у визначенні змісту принципів міжнародного права при визнанні їх загальними ЄС. Будучи зафіксованими в установчих договорах ЄС загальні принципи міжнародного права отримують пряму дію в національно-правових системах держав-членів завдяки концепції «прямої дії» установчих договорів розробленої Судом ЄС.

Така наднаціональна дія слугую додатковою гарантією закріплення принципів та можливого заповнення прогалів в національно-правових системах де відсутнє визнання принципів міжнародного права на конституційному рівні. Крім того зважаючи на визнання загальних принципів міжнародного права в праві ЄС в якості базисних норм для функціонування ЄС в цілому та повага принципів міжнародного права при регулюванні аналогічних відносин на наднаціональному рівні свідчить про їх особливе місце та пріоритет в правовій системі ЄС.

Аналіз поглядів та нормативного регулювання співвідношення національної наднаціональної та міжнародної правових систем дозволяє нам зробити остаточний висновок про те що місце сучасних принципів міжнародного права на усіх трьох рівнях не втрачає свого базисного значення а й навпаки отримує взаємовизнання їх як критерію для якісної взаємодії завдяки спільному усуненню колізій між різними рівнями правових систем у питанні загальновизнаних принципів міжнародного права.

Загальні принципи міжнародного права як загальнолюдське надбання займають окреме місце в міжнародній нормативній системі, мають особливе значення в національних правових системах і та впливають на всі компоненти обох правових систем.

Загальна тенденція у світі характеризується дружнім ставленням до загальновизнаних принципів міжнародного права та визнанням за ними характеру пріоритетних норм відносно до

національно-правових і спрощеним механізмом їх реалізації. У міжнародній нормативній системі вони розміщуються на найвищому щаблі, отримують всеохоплюючу юридичну обов'язковість та безумовність виконання і вимагають від інших норм міжнародного права повної відповідності та незаперечності.

Загальні принципи міжнародного права є не джерелом, а нормою міжнародного права, тому їх місце в системі міжнародного права не може визначатися та залежати від місця джерела, в якому вони закріплені.

У сучасних правових системах існує прогалина у виділенні загальноновизнаних принципів в окрему лінію норм національного права та визнання за

ними верховенства над національно-правовою системою, в тому числі і конституційними нормами. Сучасне людство потребує повсюдного національного визнання та закріплення основних принципів міжнародного права з метою гарантування усіма суб'єктами міжнародного права та досягнення міжнародним співтовариством цілі мирного розвитку та співіснування глобального людства.

У міжнародному праві ієрархія норм у класичному національному розумінні відсутня, проте з упевненістю можна стверджувати про існування базису у вигляді системи принципів міжнародного права та надбудови у вигляді усіх норм міжнародного права.

Література:

1. Аметистов Э.М. Современные тенденции развития права Европейских Сообществ // Советское государство и право. 1985, № 7. С.116-121.
2. Блищенко И. П. Некоторые проблемы советской науки международного права // Советское государство и право. 1991. № 3. С.134-142.
3. Дело о континентальном шельфе (Тунис/Ливийская Арабская Джамахирия) URL: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=tl&case=63&k=c4&p3=0> (дата звернення: 10.09.2018)
4. Європейське право: Право Європейського Союзу: підручн. У трьох кн.. / за заг. Ред.. В.І.Муравйова. К.: Ін Юре, 2015. / Кн.. перша. Інституційне право Європейського Союзу / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович, О.М. Лисенко, О.В. Святун. К.: Ін Юре, 2015. 312с.
5. Задорожна С. М. Конституційна невизначеність «загальноновизнаних принципів міжнародного права»: національна і зарубіжна практика // Український часопис міжнародного права. 2014. № 4. С. 245-251.
6. Талалаев А. Н. Право международных договоров: Общие вопросы. Москва: Международные отношения, 1980. 312 с.
7. Dupuy P.-M. A Doctrinal Debate in the Globalisation Era: on the «Fragmentation» of International Law // European Journal of Legal Studies, 2007. Issue 1. P. 34 URL: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/6839/EJLS_2007_1_1_2_Dup_EN.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 09.09.2018)
8. European Court of Human Rights, Golder v. the United Kingdom judgment of 21 February 1975 // European Court of Human Rights Portal. URL: <http://www.echr.coe.int/echr> (дата звернення: 03.09.2018)